

סיכום

המחאה הציבורית כנגד השחיתות השלטונית בישראל קיבלה מעמד מיוחד לאחר הפגנת המונים שנערכה בתל אביב ב-1990, תחת הסיסמה "מושחתיים, נמאסתם!" במשך כשני עשורים, גורמים שונים - ובהם מערכת אכיפת החוק, עמותות המתמחות במאבק נגד השחיתות השלטונית וכן אמצעי התקשורת - עשו ככל יכולתם כדי להתמודד עם תופעת השחיתות השלטונית בישראל.

מערכת אכיפת החוק וגורמים נוספים, ובהם התנועה למען איכות השלטון בישראל, השיגו בתקופה זו הישגים רבים בחשיפת שחיתות שלטונית, בהגשת כתבי אישום והגשת הרשעות בבית המשפט וכן בהגשת עתירות לבג"ץ שסייעו למאבק בשחיתות השלטונית.

ועם זאת, במבחן התוצאה תופעת השחיתות השלטונית לא נבלמה, ההפך: בשנים האחרונות מתגלים שוב ושוב גורמים בכירים מאוד בממשל המעורבים בשחיתות שלטונית, דבר המעיד כי אין הרתעה הולמת. למותר לציין את הנזק הרב הנגרם לדמוקרטיה הישראלית כאשר כתבי אישום מוגשים כנגד בכירי המדינה, והתחושה היא שזהו רק קצה הקרחון של תופעת השחיתות השלטונית בישראל.

המערכת המשפטית והציבורית כשלה בבלימת התרחבותה של תופעת השחיתות השלטונית בישראל משתי סיבות עיקריות; האחת, היעדר תאוריה המאפשרת הבנה מעמיקה באשר למרכיביה הרבים של תופעת השחיתות השלטונית והקשרים ההדוקים הקיימים ביניהם; והאחרת, היעדר הכלים המתאימים להתמודדות ספציפית מול כל מרכיב ומרכיב.

התאוריה המוצגת בספר זה מייחסת את השחיתות השלטונית לארבעה מוקדי כוח פוליטיים: המפלגות, הכנסת, הממשלה והרשויות המקומיות. בכל אחד ממוקדי הכוח הללו נמנו שמונה מרכיבים של תופעת השחיתות השלטונית - ויחד שלושם ושניים מרכיבים של התופעה.

תאוריה זו מאפשרת בפעם הראשונה להבין את מקורותיה של תופעת השחיתות השלטונית ואת זרמיה, ולהבין כי יש זרמים המשתלבים לאורך התוואי; זרם שתחילתו בהתנהלות הבעייתית של המפלגות, אם אינו נחסם, מאפשר לזרם חזק יותר להופיע בהתנהלות הלא תקינה של חברי הכנסת, ולאחריה אם הוא לא נחסם בכנסת, הרי יתפרץ הזרם בהתנהלות לא חוקית של חברי הממשלה.

המערכת המשפטית חושפת את תופעת השחיתות השלטונית בעיקר כאשר מדובר בחקירות של שרי ממשלה ובהגשת כתבי אישום נגדם, ואולם מתחת למעבה האדמה רוחשת לה מערכת מסועפת של זרמים מושחתים שאין המערכת המשפטית והציבור רואים, וזו מזינה בהתמדה את המושחתים המצויים בראש הפירמידה.

השחיתות השלטונית נוצרת כתוצאה מקשר הנרקם בין נבחר ציבור או פקיד בכיר בשירות הציבורי לבין גורם אינטרסנטי. מרגע שהושגה הסכמה לשיתוף פעולה בניגוד לחוק ולנהלים, או בניגוד לאינטרס הציבורי ולכללי המוסר, מתרחשת שחיתות שלטונית ברמת הכוונה. יישומה של אותה הסכמה הוא עבירה בקטגוריה של שחיתות שלטונית.

הגנת הדמוקרטיה בישראל מסורה בידי כ-3,000 אנשים, מהם כ-375 נבחר ציבור, 120 חברי הכנסת ו-255 ראשי הרשויות המקומיות, כ-1,500 בעלי תפקידים בפקידות הממשלתית הבכירה, כ-1,000 בעלי תפקידים בפקידות הבכירה של הרשויות המקומיות. החומה הדמוקרטית משובצת בנבחר ציבור, וסביבם הפקידות הבכירה. חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית מותנה לפיכך בעוצמתם הערכית והמוסרית של אבני החומה הללו. חשיבותה של מערכת המשפט להגנת הדמוקרטיה הישראלית ידועה וברורה, אך לא מכיוון מערכת זו צפויה סכנה לחוסנה של הדמוקרטיה הישראלית, אלא מצד הגורמים הנוטים להיות מעורבים בשחיתות שלטונית.

קבוצת האינטרסנטים מונה בהערכה זהירה כ-10,000 אנשים וגופים, חלקם חברי מפלגות פוליטיות וחלקם נעדרי כל זהות פוליטית, ומהם אלפי אנשים חדורי מוטיבציה לקבל משרה בשירות הציבורי בניגוד לנהלים, אלפי קבלנים וגורמים עסקיים המבקשים לזכות במכרז ציבורי באופן לא תקין, מאות מוסדות וארגונים המעוניינים לקבל תמיכות ממשלתיות בניגוד לנהלים ולקריטריונים שוויוניים, מאות

בעלי הון המייחלים להחלטות שלטוניות לא סבירות שתסייענה לקידום עסקיהם, מאות הנעזרים באנשי קשר כדי להסדיר עסקאות אפלות במקרקעין של המדינה ומאות המקדמים הסדרי מס חריגים.

קבוצות האינטרסנטים מפעילות לחץ קבוע ומתמשך לאורך החומה הדמוקרטית; ומבקשות לאתר חוליות חלשות, אבנים הנעות ללא אחיזה איתנה - כאלה הנענות לפיתוי, לבצע כסף ולקבלת טובות הנאה. הסכמה שקטה מאפשרת לגורם אינטרסנטי לחדור דרך החומה, ואילו הסכמות רבות עלולות לערער את יציבותה של החומה ולהביא לקריסתה. אף גורם המעורב בפעילות האסורה אינו חושב במונחים של הרס הדמוקרטיה, אבל זו עלולה להיות התוצאה הרת האסון של המניעים האישיים הללו.

כדי להגן על החומה הדמוקרטית מפני מחריביה הפוטנציאליים צריכה המדינה להתייחס למאבק כנגד תופעת השחיתות השלטונית כמו אל מלחמה של ממש, ולא כשם שנהגו עד כה, בסגנון של פעולת תגמול או מבצע מוגבל. משמעותה הברורה של מלחמה היא בפעולה משולבת של הממשלה ושל החברה הישראלית במטרה להעניק עדיפות עליונה להקצאת הכלים המתאימים והמשאבים הנדרשים למיגור תופעת השחיתות השלטונית.

חוק יסוד: הפוליטיקה מאפשר את הקצאת הכלים החוקיים המתאימים הללו ואת המשאבים הנדרשים כדי להתמודד ביעילות עם תופעת השחיתות השלטונית. חוק היסוד מאגד 32 חוקים שהם ככידונים מחודדים המוטלים בעוצמה רבה וממוקדת אל כל אחד ממרכיביה של השחיתות השלטונית. במערכה כוללת המתנהלת בין לחמי שלטון החוק לבין מנפצי החומה הדמוקרטית כל סממן של שחיתות שלטונית יקבל מענה חוקי.

חוק יסוד: הפוליטיקה מאפשר הקמה של מנגנוני אכיפה חדשים, הרחבת סמכויות של מנגנונים אחרים, הקמת ועדות חיוניות, קביעת נהלים חדשים, ענישה הולמת, הקצאת משאבים המתחייבת מכלל החוקים ועוד. מערכת אכיפת החוק במדינת ישראל תקבל את כל הכלים והמשאבים שחסרו לה עד כה כדי לחשוף מקרים רבים ככל שאפשר של שחיתות שלטונית ולגבש כתבי אישום מוצקים יותר בראיות ולהשיג הרשעות בבית המשפט.

חוק יסוד: הפוליטיקה ינתץ באחת את תקופת אי הבהירות, את ההליכה בתחומים אפורים, פעולה על פי נורמות שהיו נהוגות ושאר מיני התפלפלויות משפטיות שניצלו את הלקונה בחוקים הקיימים. כללי המשחק החדשים יהיו בהירים לכל פוליטיקאי, פקיד ואינטרסנט אף יותר מהשמש בזריחתה. **חוק יסוד: הפוליטיקה** מציב את גבולות האסור בהתנהלות פוליטית וציבורית באופן חוקי, חד וברור; ונהלים נוספים ישלימו את מלאכת בניית מערך ההגנה כנגד כל התנהלות פסולה מבחינה חוקית ומוסרית.

חוק יסוד: הפוליטיקה, מעבר להיותו חוק מגן לדמוקרטיה הקיימת, טומן בחובו פוטנציאל לכונן תרבות פוליטית חדשה, להצמיח הנהגה ציבורית איכותית, לעצב דמוקרטיה מודרנית, של יצירת תקווה לעתיד טוב, להגשים חזון במדינת היהודים, להביא לעליונות שלטון החוק בחברה ללא התניות, להביא לשוויון הזדמנויות אמיתי, לחוסן לאומי, למעמד מיוחד של מדינת ישראל בקהילייה הבינלאומית.

נוכח המציאות הפוליטית בישראל, אמורה הנהגה לאומית אמיצה להוביל במהלך ממשלתי את קידום **חוק יסוד: הפוליטיקה**, ובשום אופן לא להמתין עד לבחינת עוצמתה של המחאה הציבורית, כדי לנקוט מהלך שנועד לרצות את הציבור; ואולם הנהגה לאומית אמיצה כנראה אינה בנמצא.

שעת מבחן היא לציבור במדינת ישראל, האם פניו למאבק חסר פשרות אשר ימוטט את הסדר הישן והמושחת, שנזקיו לדמוקרטיה הישראלית ניכרים כל העת? האם ציבור אשר שבע אכזבות ממנהיגיו הפוליטיים מוכן להשתתף בהמוניו במחאה ציבורית שתגרום טלטלה במערכת הפוליטית?

**הכוח לשנות מצוי בידי הציבור; השינוי הוא נחלתם של חולמים ושל לוחמים.
עת למאבק והתחדשות.**